

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

SOME PROBLEMATIC ISSUES OF THE LEGITIMACY OF AN EXPERT'S OPINION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Коротаєв В.М., к.ю.н., доцент, заслужений юрист України,
академік Української академії наук,
судовий експерт вищої категорії,
директор

Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ

В статті здійснено аналіз чинного законодавства та правозастосовної судової практики щодо використання висновку експерта під час кримінального провадження. В роботі акцент зроблено на наявності запобіжників щодо недопущення використання висновку експерта не для встановлення об'єктивних обставин справи, а для досягнення позитивного результату для однієї із сторін попри об'єктивність та безсторонність. Визначено проблемні питання правозастосовної практики та реалізації прав учасниками правовідносин щодо використання висновку експерта як доказу. Надано окремі статистичні показники щодо притягнення до відповідальності за ст. 384 Кримінального кодексу України. Здійснено аналіз рішень Верховного Суду та судів першої інстанції в Україні щодо виявлення тенденцій, які визначають пріоритети судової практики, а також ситуації, що можуть вказувати на зловживання чи правопорушення щодо використання висновку експерта у кримінальному провадженні.

Системний аналіз норм кримінального, кримінального процесуального законодавства та публікацій, присвячених судово-експертній діяльності дозволив констатувати належне нормативно-правове регулювання щодо легітимності висновку експерта у кримінальному провадженні. Певні проблеми не мають систематичного характеру, часто містяться не законодавчому регулюванні, а особливостях фактів і обставин конкретних проваджень та сумлінності чи добросовісності учасників провадження.

Чинне законодавство містить достатні механізми для мінімізації використання помилкових чи завідомо неправдивих судових експертиз чи зловживань з боку учасників правовідносин. Наявність різних видів юридичної відповідальності та процесуальні можливості відповідають принципу змагальності та багато в чому залежать від самих обставин справи та компетентності осіб, що є учасниками провадження.

Ключові слова: висновок експерта, доказування, допустимість доказів, зловживання правом, правозастосування.

The article analyses current legislation and law-enforcement court practice regarding the use of an expert's opinion during criminal proceedings. The work emphasizes the availability of safeguards to prevent the use of an expert's opinion not to establish the objective circumstances of the case, but to achieve a positive result for one of the parties despite objectivity and impartiality. Problematic issues of law enforcement practice and the exercise of rights by participants in legal relations regarding the use of an expert's opinion as evidence have been identified. Separate statistical indicators have been provided regarding prosecution under Article 384 of the Criminal Code of Ukraine. An analysis of the decisions of the Supreme Court and courts of first instance in Ukraine was carried out to identify trends that determine the priorities of judicial practice, as well as situations that may indicate abuse or violations of the use of an expert's opinion in criminal proceedings.

A systematic analysis of the norms of criminal, criminal procedural legislation and publications devoted to forensic expert activity allowed to ascertain the appropriate regulatory and legal regulation regarding the legitimacy of an expert's opinion in criminal proceedings. Certain problems do not have a systematic nature, often they are not contained in the legislative regulation, but in the peculiarities of the facts and circumstances of specific proceedings and the conscientiousness or decency of the participants in the proceedings.

The current legislation contains sufficient mechanisms to minimize the use of erroneous or knowingly false forensic examinations or abuses on the part of the parties to the legal relationship. The existence of various types of legal liability and procedural possibilities correspond to the principle of competition and largely depend on the circumstances of the case and the competence of the persons participating in the proceedings.

Key words: expert opinion, proof, admissibility of evidence, abuse of law, law enforcement.

Здійснюючи аналіз правового регулювання певної сфери відносин, основними питаннями, що потребують визначення, як з теоретичного, так і практичного боку, є якість нормативно-правових актів та наявність чи відсутність проблемних питань, що ускладнюють реалізацію права, тобто здійснення своїх повноважень учасниками правовідносин та суб'єктами правозастосування. Питанням експертного забезпечення правосуддя під час здійснення кримінального провадження присвячено роботи таких вчених як В. П. Бахін, В. Д. Берназ, П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, І. В. Пиріг, М. В. Салтєвський, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько та інші. Окремим аспектам допустимості доказів у кримінальному процесі присвячено роботи М. В. Корнієнко, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, О. С. Старенького, Н. С. Стефанів, В. М. Тертишника та інших. Незважаючи на ґрунтовні роботи в цій сфері слід зазначити, що практична реалізація положень чинного законодавства та судова практика правозастосування зазнають змін, що потребує постійного дослідження тематики легітимності використання окремих доказів у кримінальному провадженні. З огляду теми роботи зосередимо увагу на тому, що стосується проблемних або потенційно проблемних питань легітимності висновку експерта у кримінальному провадженні.

Питання якості законодавства досить повною мірою виражені як у судовій практиці Європейського суду з прав людини, Конституційного суду України та національних судів, так і науково-практичних публікаціях [1]. Також сьогодні можна спостерігати розвиток альтернативних (крім наукових публікацій у фахових виданнях) платформ та способів обговорення дискусійних питань правозастосування. Такі заходи, хоч і не мають зазвичай глибокого теоретичного обґрунтування, проте мають акцент на практичному боці проблемних питань та шляхах їх вирішення у конкретних життєвих ситуаціях. В цьому контексті варто звернути увагу на кілька публікацій з цього приводу. По-перше, на семінар на тему «Інструменти оскарження судової експертизи», що відбувся у кінці 2018 року за сприяння секції Судових експертів Асоціації правників України [2] та, по-друге, публікацію адвоката С. Ханіна «Судові експертизи у ВСС-провадженнях: практичні нюанси» [3]. Узагальнюючи ці публікації, можна звести озвучену в них проблематику до основного питання – можливості використати або піддати сумніву висновок експерта при вирішенні справи по суті.

Враховуючи слушність вказаних питань, слід також звернути увагу на одну суттєву характеристику взаємодій під час судового провадження. Мова йде про те,

що будь-який судовий процес має дві сторони, котрі перебувають в умовах суперництва та, по суті ситуації «гри з нульовою сумою». Як наслідок це може призводити до того, що сторони, намагаючись досягнути бажаного для себе результату, можуть вдаватися не тільки до використання колізій та прогалін у своїх інтересах, а й до зловживань та правопорушень, в яких експерт може грати роль і як співучасника, так і особи введеної в оману.

Спробуємо проаналізувати чинне законодавство та правозастосовну практику на предмет наявності топібіжників щодо недопущення таких ситуацій, тобто використання висновку експерта не для встановлення об'єктивних обставин справи, а для досягнення позитивного результату для однієї із сторін попри об'єктивність та безсторонність. В цьому контексті вбачається кілька варіантів, що можна відокремити один від одного.

По-перше, це зловживання правом як з боку осіб, що залучають експерта або експертну установу, так і особи, яка проводить дослідження. З огляду дискусійного різнобічного розуміння поняття «зловживання правом» та «зловживання процесуальним правом» в залежності від галузі права та куту зору щодо вказаного «феномену сучасної юридичної науки» [4], треба визначитись з межами застосування цього поняття в нашій роботі. Сьогодні досить широка дискусія точиться навколо цього поняття, при цьому слід зазначити, що у Кримінальному кодексі України поняття «зловживання» належить до проти-правної поведінки, що входить до складу кримінального правопорушення, наприклад ст. 167 КК України «Зловживання опікувальними правами» або ж «привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» у відповідності до ч. 2 ст. 191 КК України [5].

Кримінальне процесуальне законодавство дещо «більш стримане» у цьому питанні, оскільки містить лише кілька посилай, що стосуються затягування справи, наприклад зловживання правом на відвід (ч. 4 ст. 81 КПК України) та недотримання розумних строків вступної промови (абз. 5 ч. 1 ст. 349 КПК України), або ж «зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження» щодо виключних обставин в разі перегляду судових рішень [6]. Проте окремі проблемні питання є досить частою темою виступів суддів [7; 8; 9] та знаходять своє відображення у судових рішеннях. Так, в ухвалі колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного суду від 30 травня 2018 року у справі № 676/7346/15-к, що стосувалась в тому числі питання поновлення строку на касаційне оскарження суд зазначив «заборона зловживання процесуальними правами є загальноправовим принципом і поширюється на всі галузі права. А відтак та обставина, що засуджений не отримував судові повідомлення, що надсилалися на вказану ним адресу, тобто не виявляв бажання прийти до поштового відділення для отримання судових повідомлень, та продовж майже півроку не цікавився станом розгляду його касаційної скарги і є проявом такого зловживання» [10]. Однією із ґрунтовних робіт, в які здійснено дослідження з метою «з'ясування природи зловживання правом у контексті сучасного праворозуміння», є праця Рогач О. Я., де вказано, що «зловживання правом як поведінка протиправна ґрунтується на бажанні суб'єкта правовідносин задовольнити свої потреби всупереч законним інтересам інших осіб (фізичних, юридичних осіб, держави тощо). Особливість ситуації зі зловживання правом полягає в тому, що особа використовує зовні законні способи задоволення своїх потреб, створює певну ілюзію (видимість) правомірного здійснення свого суб'єктивного права» [4, с. 6, 331–332]. Не вдаючись в широку дискусію з цього питання, в роботі під цим поняттям будемо розуміти вчинення таких дій учасниками правовідносин в межах їх повноважень, що неможливо кваліфікувати як правопорушення (або ж дуже важко це зробити, оскільки ззовні це виглядає як правомірна поведінка), але які мають на меті завдати шкоди правам та інтересам інших осіб та вчиняються всупереч повному та об'єктивному дослідженню всіх фактів та обставин судової справи.

По-друге, скоєння таких дій, що відповідно до законодавства містять склад кримінального правопорушення. З огляду досліджуваної теми інтерес викликають ті факти, що вказують на скоєння кримінального правопорушення і стосуються здійснення правосуддя. Йдеться про статтю 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу» [5].

Зведені окремі статистичні показники щодо притягнення до відповідальності за ст. 384 КК України згідно даних офісу Генерального прокурора [11], вказують на відсутність масштабності та системності такої проблеми, оскільки їх частка у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень є незначною – в діапазоні приблизно від 0,1 до 0,2%. Так, у 2019 році їх кількість (за ч. 1 та ч. 2 у сукупності) складала 902 із загальної кількості у 444130, у 2020 році – за ч. 1 – 409 та за ч. 2 – 346 з 360622, у 2021 році – 341 та 276 відповідно з 321443, у 2022 році – 128 та 126 з 362636, у 2023 році – 257 та 182 з 475595. Проте рівень розкриття таких кримінальних правопорушень досить низький – максимум один до п'яти щодо вручення підозри. Так, з 2020 по 2023 рік за ч. 1 ст. 384 КК України вручено підозру у діапазоні від 7 до 13%, а направлено до суду з обвинувальним актом від 6 до 11%, а за частиною 2 цієї статті – від 14 до 20% та від 13 до 18% відповідно. Такі показники можуть вказувати на наявність проблемних питань під час здійснення досудового розслідування, що потребують додаткового дослідження та застосування заходів щодо їх усунення. Ефективність такого дослідження була б значно вищою в разі можливості відокремлювати результати розслідування за суб'єктивним складом (процесуальним статусом), що дозволяло б встановлювати додаткові залежності та детермінанти [11].

Щодо питання допустимості висновків експерта як доказу у кримінальному провадженні та врахування його під час винесення рішення по справі слід зазначити, що норми Кримінального процесуального кодексу України в цих питаннях досить чіткі. Основні критерії допустимості доказів визначено у ст. 86 та 87 КПК України. Згідно ч. 2. ст. 94 КПК України, «жоден доказ не має наперед встановленої сили», при цьому у відповідності до ч. 10 ст. 101 КПК України «висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі» [6].

З огляду судової практики з цих питань можна побачити тенденцію того, що суд оцінюючи допустимість судових експертиз як доказів, досить толерантно відносився до окремих процедурних порушень, ставлячи за пріоритет недопустимість порушення чи обмеження прав. Розглянемо кілька ключових рішень Верховного Суду, що визначають основні тенденції у питаннях використання висновку експерта, його допустимості та наслідків його помилковості чи неправдивості.

Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 31 серпня 2022 року у справі № 756/10060/17 (провадження № 13-3кс22), яку можна назвати ключовою у цьому питанні, зазначено наступне.

«В основі встановлених кримінальним процесуальним законом правил допустимості доказів лежить концепція, відповідно до якої в центрі уваги суду повинні знаходитися права людини і виправданість втручання в них держави незалежно від того, яка саме посадова особа обмежує права. ... імперативною законодавчою заборонаю використання результату процесуальних дій як доказів охоплюються випадки, коли недотримання процедури їх проведення призвело до порушення конвенційних та/або конституційних прав і свобод людини заборони катування й нелюдського поводження (ст. 3 Конвенції, ч. 1 ст. 28 Конституції України), прав підозрюваного, обвинуваченого на захист, у тому числі професійну правничу допомогу (п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції, ст. 59 Конституції України), на участь у допиті свідків (п. «d» ч. 3 ст. 6 Конвенції), права людини на повагу до свого приватного життя, недоторканність житла (ст. 8 Конвенції), на відмову давати пока-

зання щодо себе, членів своєї сім'ї та близьких родичів (ч. 1 ст. 63 Конституції України).

Відтак у кожному з вищезазначених випадків простежується чіткий зв'язок правил допустимості доказів з фундаментальними правами і свободами людини, гарантованими Конвенцією та/або Конституцією України.

З огляду на зазначене суд, вирішуючи питання про вплив порушень порядку проведення процесуальних дій на доказове значення отриманих у їх результаті відомостей, повинен насамперед з'ясувати вплив цих порушень на ті чи інші конвенційні або конституційні права людини, зокрема встановити, наскільки процедурні недоліки «зруйнували» або звузили ці права або ж обмежили особу в можливостях їх ефективного використання.

Виходячи з наведеного суд може визнати дані висновку експертизи недопустимими доказами лише за умови, якщо призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної у кримінальному провадженні слідчої групи призвело до порушення прав і свобод людини, гарантованих Конвенцією або Конституцією України. У разі визнання даних висновку експерта недопустимими доказами у зв'язку з призначенням експертизи таким слідчим, суд у кожному випадку повинен аргументувати, які саме конвенційні чи конституційні права і свободи підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб були знівельовані, звужені чи обмежені та в чому це виразилося» [12].

Постановою від 09 червня 2021 року Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 623/3335/17 (провадження № 51-6154км20) виснував, що відсутність у протоколах отримання зразків для проведення експертизи конкретизації порядку їх пакування не є безумовною підставою для визнання цих протоколів та висновків експертиз, проведених на їх підставі, недопустимими доказами, якщо для проведення експертиз були надані належним чином упаковані та опечатані зразки, їх відібрання відбувалося на підставі постанов прокурора за добровільною згодою як обвинуваченого, так і потерпілих, у протоколах відібрання зразків є підписи всіх учасників, а під час слідчих дій були присутні спеціаліст, поняті, слідчий та відповідно особи, в яких відбирали біологічні зразки. Також зроблено висновок про те, що відсутність печатки у висновку експертизи не є істотним порушенням, що зумовлює визнання висновку експерта недопустимим доказом, якщо експертизу проведено з дотриманням вимог КПК щодо порядку залучення експерта, а сам висновок експерта виготовлено на бланку експертної установи та на ньому наявні підписи експерта [13].

Постановою від 22 січня 2019 року Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 697/2272/14-к (провадження № 51-7км17) виснував, що відсутність у висновку експерта відомостей про попередження щодо кримінальної відповідальності за подання завідомо неправдивого висновку не є підставою для визнання цього висновку недопустимим доказом, якщо наявними іншими обставинами доведено розуміння експертом наслідків надання завідомо недостовірного висновку [14].

Постановою від 30 серпня 2022 року Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 544/968/17 (провадження № 51-1364км22) виснував, що суд має забезпечити стороні захисту право спростувати висновок експерта, наданий стороною обвинувачення, за допомогою іншого висновку у кримінальному провадженні за обвинуваченням особи у порушенні правил дорожнього руху (ст. 286 КК України), оскільки висновок експерта може вплинути на остаточне рішення суду. Суд може не взяти до уваги висновок експерта за результатами експертизи, проведеної за ініціативою сторони захисту, якщо з сукупності доказів, що містяться у матеріалах кримінального провадження, у діяччя вбачається наявність складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України [15].

Постановою від 6 вересня 2022 року Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кри-

мінального суду у справі № 134/50/18 (провадження № 51-853км22) виснував, що висновок експертизи є належним та допустимим доказом, якщо експертиза була проведена у встановленому законом порядку компетентними особами, які наділені визначеними законом повноваженнями, попри те, що експерт, який проводив цю експертизу, мав невеликий досвід та стаж роботи експертом [16].

Постановою від 1 вересня 2022 року Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 477/1981/17 (провадження № 51 1954 км 19) виснував, що при перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами разом із відповідною заявою суду необхідно надати належне підтвердження того, що висновок експертизи, який покладений в основу вироку, є завідомо неправдивим або неправильним унаслідок допущеної помилки, тобто надати процесуальне рішення за наслідками здійснення кримінального провадження, яким би були встановлені такі факти [17].

Постановою від 18 травня 2021 року Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 278/2038/17 (провадження № 51-1709км19) виснував, що залучення експертом іншого спеціаліста для консультації з питань, що поставлені перед експертом для дослідження, без процесуального рішення слідчого не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону в аспекті ст. 412 КПК і автоматично не зумовлює визнання висновку експерта недопустимим доказом [18].

Для більш повного розуміння проблемних питань правозастосовної практики необхідно також звернути увагу на рішення судів першої інстанції що стосуються завідомо неправдивих висновків. Пошук в Єдиному державному реєстрі судових рішень за запитом щодо притягнення до відповідальності за завідомо неправдивий висновок експерта судами першої інстанції видає досить небагато результатів. З точки зору досліджуваної тематики звернемо увагу на два рішення, які певною мірою можуть відображати моделі неправомірного використання таких висновків під час судового провадження.

У вирокі Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30 листопада 2022 року по справі № 201/13064/21 (провадження № 1-кп/201/473/2022), яким було затверджено угоду про визнання винуватості, йдеться про притягнення експерта до відповідальності за ч. 2 ст. 384 КК України [19]. Експерту інкриміновано те, що він «провів експертизу, проведення якої передбачалося як комплексної, не зазначивши у вступній частині висновку, мотивів зміни її процесуального визначення відповідно до законодавства» та «провів дослідження, які не відносяться до завдань будівельно-технічної експертизи та до компетенції експерта-будівельника», що призвело «до невірного формулювання задач, поставлених на вирішення експертизи, хибного вибору напрямку та послідовності проведення досліджень з послідовним хибним формулюванням кінцевих результатів досліджень». Мотиви таких дій експерта у вирокі не зазначаються.

Вказаний висновок було використано слідчим, який призначав цю експертизу, у доведенні обвинувачення чотирьох осіб у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ч. 3, 4, 5 ст. 191 КК України (справа скерована до суду), тобто тяжких та особливо тяжких злочинах. Як можна зрозуміти з тексту рішення, основним доказом завідомо неправдивого висновку є показання самого експерта, який визнав себе винним і який фактично вийшов за межі предмету та компетенції під час проведення експертизи, що була доручена йому слідчим. Також, судячи з тексту рішення, цілком можна припустити, що обвинувачення чотирьох осіб у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ч. 3, 4, 5 ст. 191 КК України було побудовано саме на цьому висновку [19]. Отже, можна припустити, що у подальшому у цій окремій справі щодо обвинувачення у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів в межах судового провадження може бути призначена експертиза (повторна чи додаткова) згідно ст. 332 КПК України або

ж винесено виправдувальний вирок без призначення такої експертизи. Вірогідність обвинувального вироку у цій справі вбачається вкрай низькою, а отже йдеться або про недосконалу роботу правоохоронних органів та порушення прав осіб, що притягувались до відповідальності, або ж про приховану, ретельно замасковану, змову, котра дозволила уникнути відповідальності за тяжкі та особливо тяжкі злочини. Звісно, робити категоричні висновки та припущення без ретельного дослідження наявних матеріалів недоречно, проте слід зазначити на потенційну можливість таких дій та їх наслідків.

Вироком Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 20 березня 2019 року у справі № 200/17555/17 (провадження Ікп-200/218/18) затверджено угоду про визнання винуватості особи, за скоєння кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 190, ч. 2 ст. 15 ч. 4 ст. 27 ч. 3 ст. 369, ч. 5 ст. 27 ч. 2 ст. 384 КК України. Обвинувачений на час скоєння кримінальних правопорушень обіймав посаду начальника відділу викриття порушень у сфері легального обігу наркотиків управління протидії наркозлочинності ГУНП однієї із областей України. Згідно тексту рішення одна із дій обвинуваченого пов'язана із створенням штучних доказів і полягала в тому, що обвинувачений «підмінив» заборонені речовини, вилучені в ході обшуку на «суміш хімічних речовин, які не заборонені у вільному обігу», та передав їх «у непередбачений законом спосіб, експерту, з метою сприяння шляхом надання засобів, у складанні завідомо неправдивого висновку експерта, який буде юридичною підставою» для прийняття слідчим рішення про закриття кримінального провадження. У подальшому «на підставі проведеного дослідження експертом складено завідомо неправдивий висновок експерта», який було направлено слідчому, який, в свою чергу, прийняв рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України [20]. З огляду тексту рішення також вбачається прихована змова, що ставить під сумнів вірогідність притягнення до відповідальності особи, у якої було вилучено

заборонені хімічні речовини, при цьому засобом досягнення такого результату є хибний висновок експерта.

З приводу зазначених рішень слід вказати, що змагальність сторін може виходити за межі закону і мати прояв протидії досудовому розслідуванню та судовому розгляду з метою уникнення відповідальності або у фальсифікації та штучному створенні доказів обвинувачення чи захисту. Проте вирішення таких проблем міститься не стільки в межах законодавства та його недосконалості, скільки в особливостях ставлення окремих осіб до виконання професійних обов'язків, їх моральних якостей та компетентності.

Системний аналіз норм кримінального, кримінального процесуального законодавства та публікацій, присвячених судово-експертній діяльності дозволяє констатувати на належне нормативно-правове регулювання щодо легітимності висновку експерта у кримінальному провадженні, що дозволяє мати зрозумілі легітимні очікування учасниками таких відносин. Певні проблеми не мають систематичного характеру, часто містяться не законодавчому регулюванні, а особливостях фактів і обставин конкретних проваджень та сумлінності чи добропорядності учасників провадження.

Чинне законодавство містить достатні механізми для мінімізації використання некоректних (помилкових чи завідомо неправдивих) судових експертиз чи зловживань з боку учасників правовідносин. Наявність різних видів юридичної відповідальності та процесуальні можливості у вигляді призначення (додаткової чи повторної) експертизи, в т.ч. під час судового провадження, не обов'язкові висновку експерта для особи, яка приймає рішення у кримінальному провадженні, визнання висновку експерта недопустимим доказом, допит експерта, можливість надання протилежною стороною свого висновку чи роботи зауваження до нього тощо, відповідають принципу змагальності та багато в чому залежать від безпосередніх обставин справи та компетентності осіб, що є учасниками провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199> (дата звернення: 27.02.2024).
2. Висновок експерта та інструменти його оскарження. Інформаційно-правовий портал «Українське право». URL: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/vysnovok-eksperta-ta-instrumenty-yogo-oskarzhennya/> (дата звернення: 27.02.2024).
3. Семен Ханін. Судові експертизи у WCC-провадженнях: практичні нюанси. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/sudovi-ekspertizi-u-wccprovadzhennyah-praktichni-nyuansi.html> (дата звернення: 27.02.2024).
4. Рогач О.Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. Ужгород: Ліра, 2011. 368 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.02.2024).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2024).
7. Судді ККС ВС розповіли про проблему зловживання процесуальними правами та про останню практику ОП ККС ВС. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1211840/> (дата звернення: 27.02.2024).
8. Зловживання процесуальними і матеріальними правами – судді ВС розповіли про судову практику. ВЕРХОВНИЙ СУД. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/> (дата звернення: 27.02.2024).
9. Зловживання процесуальними правами: кримінально-правовий аспект. Судебно-юридическая газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/183199-zlovzhivannya-protseualnimi-pravami-kriminalno-pravoviy-aspekt> (дата звернення: 27.02.2024).
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74440103> (дата звернення: 27.02.2024).
11. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 27.02.2024).
12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457> (дата звернення: 27.02.2024).
13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97657165> (дата звернення: 27.02.2024).
14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80035996> (дата звернення: 27.02.2024).
15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106053007> (дата звернення: 27.02.2024).
16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141397> (дата звернення: 27.02.2024).
17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106053120> (дата звернення: 27.02.2024).
18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97220615> (дата звернення: 27.02.2024).
19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107591040> (дата звернення: 27.02.2024).
20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80579527> (дата звернення: 27.02.2024).